

A KATONAI HAGYOMÁNYOK TISZTELETE SVÁJCBAN

A MAGYAR TÁRSADALOM, azt hiszem, Európának kevés országát ismeri annyira, mint Svájcot. Égbe meredő hegycsúcsait, gleccsermezőit, gyönyörű tavait, vízeséseit, hegyszorosait a múlt század közepe óta igen sok magyar turista, utazó, nyaraló kereste fel és a világháború után következő néhány zavaros év után ma is újból szívesen üdül Európának e legváltozatosabb, s talán leggyönyörűbb országában. De nemcsak a természetimádó és természetjáró, nyaraló ember talál Svájcban sok szépet és okulni valót. A múzeumlátogatók sokat tanulhatnak Zürich és Bern hihetetlenül gazdag történeti és néprajzi múzeumaiban. Pestalozzi, a nagy pedagógus, Tschudi, Bodmer, Escher, Gottfried Keller, Conrad Ferdinand Meyer és sok más történetíró és irodalomtörténész működését Magyarországon is méltányolják. Ismerjük a svájci történet nevezetesebb szabadságharcainak eseményeit, Teli Vilmos, Winkelried legendás hazafiasságát, Calvin és Zwingli reformatori tevékenységét, szóval a svájci múltnak és jelennek igen sok mozzanatát és kimagasló személyiségét. Azt is tudjuk a svájciakról, hogy rendkívül tisztességes, becsületos gondolkozású, vallásos, hazájához lelkesen ragaszkodó nép. Sohasem felejtjük el azt sem, hogy a világháború utáni elesettségünk idejében mennyi magyar gyermek részesült a jószívű svájciak vendégszeretetében. Szóval ismerjük nagyjában Svájc történetét, földrajzát, a svájci ember lelkiségét, de egy kiváló erényét alig ismerjük: a katonai hagyományok tiszteletének és a katonai erények megbecsülésének és ápolásának kifejlett kultuszát.

Ez év augusztus végén a VIII. Nemzetközi Történettudományi Kongresszuson vettem részt s alkalmam volt gyakran beszélgetni Zürichben, Bemben, Luzemben svájci emberekkel; nemcsak történettudósokkal, de a társadalmi érintkezés során sok más foglalkozású és hivatású egyénnel is. Akárkivel beszéltem, — férfival vagy nővel egyaránt, — az eszmecsere rövid idő múlva a világháborúra terelődött. Mindnyájan arra kértek, hogy beszéljek minél többet harctéri tapasztalataimról, mert ez őket, akik a háborút csak elméletből ismerik, különösen érdekli. Amikor pedig a világháborúról a régi történet mezejére tértünk át s én kezdtem tőlük kérdezni a svájci történet, közelebbről a hadtörténet néhány engem érdeklő részletét, kezdetben csodálkozva, majd mindinkább növekvő tisztelettel tapasztalhattam azt, hogy a svájci ember, legyen az szövetségi államának bármilyen hiva-

tali állású, rendű vagy rangú polgára, lelke mélyén katona. A katonai tudományok iránti érdeklődés, a katonai hagyományok iránt érzett őszinte tisztelet és azok ápolása Svájcban nem üresen kongó szólam, hanem mélyen begyökerezett lelki szükséglet.

Tudjuk azt, hogy Svájcnak nincs állandó hivatásos, reguláris hadserege, nincsenek évszázadok óta fennálló ezredei, amelyekben a hagyománytisztelet nemzedékről nemzedékre szállhat és erősödhet, s így annál jobban csodálkozhatunk azon, hogy ilyen viszonyok között a katonai hagyománytiszteletet állandóan ébrentartani és fokozni lehetett.

Mielőtt e téren szerzett megfigyeléseimről beszámolnék, ismertetnem kell a svájci szövetségi állam jelenlegi véderendszerét. Svájc milichadsereget tart, azaz csupán egy kis hivatásos tényleges keretet, amelyet mozgósítás esetén a véderendszerben meghatározott népfelkelés, azaz az egész fegyverfogható svájci lakosság hadbaszólítása révén összeállt hadsereg tölt meg. A védkötelezettség általános. Minden svájci polgár ujonckiképzésen esik át, azután korosztályának megfelelő fegyvergyakorlatokon vesz részt. A haderő kérdéseiben legfelsőbb fokon a szövetségi tanács dönt és mozgósítás esetén az nevezi ki a haderők főparancsnokait. Az összes parancsnoki helyeket, — dandárparancsnokig bezárólag, — tartalékos tisztek töltik be. Békében ezredesnél magasabb rendfokozatú tiszt nincs. A hadsereget 1938 január elsejével újjászervezték, fegyverzetét korszerűvé tették, úgyhogy a svájci milichadsereg, e nekünk szokatlan véderendszer ellenére is, hazájának értékes és megbízható védelmi eszköze. Természetes határait és korszerűen kiépített erődítményeire támaszkodva védelmezi határait és semlegességét, ha arra kerül a sor. A csapatok tevékenysége békében ujonckiképzésből, keretiskolákból (parancsnoki kiképzés a rajtól az ezredig), a tisztek és csapatok továbbképzéséből és a magasabb parancsnokságok törzseinek elméleti kiképzéséből, alkalmazó megbeszélésekből áll. A szolgálati nyelv német, francia, olasz és reto-román.

A tényleges keret létszáma 300 és egynehány tiszt és altiszt. Ezek alkotják a behívandó hadsereg voltaképpen magvát. Ide tartoznak a magasabb parancsnokságok törzsei, a vezérkar és a szükséges állandó kiképzőkeretek. Az ezredek egy év alatt rendszeren csak három hónapig vannak együtt. A kiképzést a tartalékos tisztek végzik, a hivatásos tisztek irányításával. Alantas tisztté kinevezik azt, aki megfelelő, lehetőleg főiskolai iskolázottság után legalább négy fegyvergyakorlatot teljesített és arra egyénileg alkalmas. Századossá azt a hadnagyot, aki újonc- vagy altisztképző iskolát vezetett és egy elsőfokú tisztképző tanfolyamot végzett, őrnaggyá azt, aki legalább négy hétig mint zászlóalj- vagy osztályparancsnok működött és a 2. osztályú tisztképző tanfolyamot elvégezte. Alezredessé azt, aki mint zászlóaljparancsnok négy fegyvergyakorlatot vezetett. Az ezredesi és ezredparancsnoki kinevezéshez szükséges ezenkívül egy 18 napos harcászati tanfolyam elvégzése. A hivatásos tisztikart Svájc egyetlen katonai akadémiájában nevelik. Kiképzése rendkívül alapos és minden vonatkozásban igen magas színvonalú.

Nekünk, akik középeurópai reguláris hadsereg hivatásos tisztikarában nőttünk fel, de talán a velünk békében és háborúban együtt szolgáló és annyira bevált kitűnő tartalékos tiszt bajtársainknak is, hihetetlennek látszik, hogy egy hadsereg, amelynek ezredei évenként csak néhány hónapra gyűlnek össze és legénysége ezalatt is állandóan cserélődik, mégis elérhesse azt a valóban magas színvonalat, amelyen a mai svájci hadsereg áll. De ha megismerjük a svájci ember lelkeségét és életének berendezését, akkor megtaláljuk ennek a magyarázatát is. A katonai szolgálat tulajdonképpen csak szerves része az egész nemzet katonás nevelésének, amely már a középiskolák legalsóbb osztályaiban kezdődik és mondhatnám, csak a svájci ember halálával ér véget. A katonai előképzés a 16—19. életév között elvégzendő tanfolyamból áll, mégpedig az iskolában és a „Schweizerischer Schützenverein“ kötelékében. Ezenfelül minden ifjúnak még egy külön lövésztanfolyamot is kell elvégeznie. A rendszeres katonai újonckiképzés előtt minden ifjú gyakorlati és elméleti újoncvizsgát tesz, s ha ott nem felel meg, az állam költségén tovább oktatják. Az egyetemen és főiskolákon folyik azután a felsőbb fokú katonai előképzés a tisztikar pótlására. A hadtörténet ismertetésére minden főiskolán nagy súlyt vernek. Az előadó egyetemi tanárok, természetesen a svájci hadsereg tisztjei, előadásukat tele padosorok előtt tartják. A lövészegyesületek a haderők kiegészítését képezik. Minden svájci polgár katonai szolgálatától függetlenül is köteles a lakóhelyén levő lövészegyesületbe belépni és annak lögyakorlatain résztvenni. Lőszert, fegyvert, lőtérberendezést az államkincstár ad. Ugyanilyen alaposan van megszervezve a légi-ós gázvédelem is.

Mozgósítás esetén a véderőrendszer szerint megállapított korhatárhoz és kiképzési csoporthoz tartozókat behívják. A hadsereg felruházása, felszerelése nagyon egyszerű, mert minden hadköteles katonai ruházatát, fegyverét, felszerelését, lovasságnál lovát is békében otthon tartja és gondozza. A csapat egyéb felszerelése (hadigépek, motorok stb.) a gyülekező helyek közelében levő raktárakban van s így a mozgósított csapatok egy-két nap alatt menetkész állapotban gyülekeznek és az ezredek minden sűrűlódás nélkül hamar összeállnak.

Ezek után még inkább kérdezhetjük azt, mi a magyarázata annak, hogy egy ilyen, nem hivatásos hadsereg tisztikarában a katonai éretnyek és hagyományok olyan nagyfokú tisztelete él és virágzik, mint amilyenről nekem is alkalmam volt meggyőződni. Hogy ezt jobban megérthessük, néhány szót kell szólnom a katonai hagyománytisztelet lényegéről és forrásairól.

A katonai hagyományok tisztelete két forrásból táplálkozik. Az egyik az ezredek, a csapattestek vitézi múltja, vagyis egy-egy ezred évszázados története, amelynek ismerete, ápolása megszakítás nélkül tovább öröklődik az ezred soraiban. Minden újabb háború tovább fejleszti ezt a megbecsülhetetlen szellemi tőkét. Minél régibb egy ezred és minél több dicsőséges haditett tudott ezredtörténetének lapjaira jegyezni, annál büszkébbek az ezredbe lépő tiszték arra, hogy egy hősi múlttal bíró, hagyománytisztelő ezred tagjai lehetnek.

A reguláris hadsereg körében, hagyományos vitézi légkörben élő ezredek tehát önmagukból fejlesztik ki a hagyománytiszteletet. A milichadseregek (népfelkelés vagy ehhez hasonló alakulatok) azonban ebből a forrásból nem meríthetnek, mert állandó, hivatásos csapattesteik nincsenek, tehát ezredtörténeteik, ezredhagyományaik sem lehetnek.

Ezért egy másik, mélyebb forráshoz kell visszatérniük, még pedig a nemzet, a nép történetének dicsőséges eseményeihez. Ezek a hadiesemények nem rögződnek egy-egy ezred történetéhez, hanem az egész nemzet közös katonai múltjának és katonai erényeinek szellemi tőkéjét alkotják.

A katonai hagyománytisztelet hordozói és hivatott terjesztői azonban mind a reguláris, mind a milichadseregekben mindenkor a tiszték voltak. Nagyon igaza volt Nagy Frigyesnek, mikor azt mondta: „Der Geist einer Armee hängt von denen Offiziers ab!“ Hogy a svájci hadseregben — jobban mondva az egész svájci lakosságban — a katonai hagyományok tisztelete ilyen fejlett és ma már szinte magától értetődő, az a svájci tisztikar érdeme.

„Tisztikar“ elnevezésen azonban nemcsak azt a néhány hivatásos vezérkari, kiképző- és oktató tisztet kell értenünk, akik a hadseregszervezés gerincét alkotják, hanem azt a sokezer svájci polgárt, aki békés polgári foglalkozása mellett is mindig katonának érzi magát és évenként hosszabb-rövidebb időre otthagyja az íróasztalt, a katedrát, az ipari és kereskedelmi vállalatok irodáit, rábízva erdejének, földbirtokának, bányáinak, üzletének sorsát helyettesére és örömmel vonul be fegyvergyakorlatra. Sőt még deresedő fővel sem idegenkedik attól, hogy a parancsnokképző- és harcászati tanfolyamok iskolapadjaiba üljön s ezzel a törzstiszti vagy ezredparancsnoki rangot elnyerje.

Ezeket hallva már megértettem azt, hogy ahány svájci úrral a kongresszus hivatalos ülésein, tanácskozásain, vagy a délutáni és esti társas összejöveteleken találkoztam, amikor egymásnak bemutatkoztunk, s megtudták rólam azt, hogy tényleges tiszt, hadtörténetkutató és író vagyok, a beszélgetést azonnal a hadtörténetre terelték. Amikor viszont én kezdtem érdeklődni az ő katonai mivoltuk felől és csodálkoztam a régi és a hadtörténet és a korszerű katonai szakirodalom terén való bámulatos jártasságukon, szerényen csak azt mondták, hogy ez náluk természetes. A mérnök tüzérezredes, a könyvtárigazgató százados, a földbirtokos vagy kereskedő gyalogos ezredes, a műegyetemi tanár műszaki őrnagy stb. katonai kötelességét éppen olyan komolyan fogja fel, mint polgári hivatását. Ezért nemcsak fegyvergyakorlata alatt foglalkozik katonai szakkérdésekkel, hanem könyvtárának tekintélyes részét katonai és hadtörténeti könyvek alkotják, amelyeket sokszor és szívesen vesz kezébe.

Figyelni kezdtem a zürichi könyvkereskedések kirakatait és alig találtam olyat, amelynek polcán ne lett volna egy-két német, francia vagy olasz katonai könyv. Néhány könyvkereskedés kirakatában ki volt függesztve a svájci hadsereg hadrendi beosztása, a világszerte ismert és használt egyezményes grafikon (csapatokat jelző fekete négyszögek, parancsnoksági zászlójelek stb.) alakjában. Ismételten láttam e kirakatok előtt néhány embert, — kis diákot, felnőtt férfit,

törődött aggastyánt — amint ezt a laikusoknak száraz és unalmas táblázatot érdeklődéssel tanulmányoztak és megvitták.

A zürichi és berni Landesmuseum katonai része, fegyvergyűjteménye rendkívül gazdag és minden nemzet hadtörténésének tanulmányos anyagot nyújt. Jellemző a svájci szakemberek és közönség általános történelmi érdeklődésére, hogy például a berni múzeum „Pestalozzi-gyűjteményé”-ben 10—12, Mária Terézia korabeli magyar huszárbester és generális egykorú színes lovasképét fedeztem fel, pedig ezeknek semmi kapcsolata sem volt Svájc történetével.

Bemben jártamkor Wirz János egyetemi magántanárral, aki a berni egyetemen a hadtörténet előadója, hosszabb eszmecsere-t folytattam a svájci nép hagyománytiszteletéről. Maga is lelkes katona, több jeles hadtörténelmi munka írója és szerkesztője. Amikor a múzeumból lakására mentünk, rámutatott Bem egyik terén álló régi lovaszoborra: „Íme, ehhez a szoborhoz kapcsolva megmagyarázhatom — mondta — hogy mi a lényege a svájci népbe és a hadsereg tisztikarába begyökerezett katonai hagyománytiszteletnek. ‘ ‘ Avaspáncélos, középkori lovagot ábrázoló emlékmű, Rudolf von Erlachnak, az 1339-ben vívott egyik svájci szabadságharc legendás hőisének szobra. Közvetlen leszármazottja, Erlach ezredes szerkesztette a XVII. században az egyik legelső svájci katonai szabályzatot. Késői közvetlen utódja pedig ma, a svájci hadsereg tagja, ugyancsak a katonai szabályzatszerkesztő iroda kiváló munkatársa. De közben nem volt Svájc-nak olyan háborúja, amelyben az Erlach-család tagjai ne harcoltak volna mint fő- és alvezérek vagy tisztek.

Ha pedig otthon békeesség volt, találkozunk az Erlach-név viselőivel más országok hadseregeiben. Erlach János a 30 éves háborúban Gusztáv Adolf oldalán harcolt, azután mint tábornok Weimari Bernát seregében szolgált, azzal együtt francia fennhatóság alá került s a francia hadseregben elérte a „Franciaország marsallja” rangot. Erlach Jeromos pedig Savoyai Jenő seregében szerzett dicsőséget szülővárosának, Bemnek. Ilyen katonaiősökkel azonban nemcsak az Erlach-, hanem igen sok más svájci család dicsekedhetik.

Minden Luzernben járó külföldi első útja a híres „Löwendenkmal”-hoz vezet. E csodálatosan szép és nemcsak elrendezésében, méreteiben, de a benne kifejezett magasztos eszmény — a vitézséggel párosult hűség — érzékítésében is hatalmas emlékmű, annak a 40 svájci tisztnak és ezernél több hős svájci katonának emlékét őrzi, akik a „Fides Helvetica” örök példáiként a francia forradalom kitörésekor, mint XVI. Lajos testőrsége, királyuk védelmében, 1792 augusztus 10-én, szeptember 2. és 3-án haltak hősi halált. A Thorwaldsen gondolatát sziklába véső művész nem véletlenül írhatta az elesett tisztek névsorába a többiek közt az Erlach, Reding, Salis-Zizers, Zimmerman, Maillardoz, Forestier, Diesbach stb. neveket. Valamennyien már évszázados katonai hagyományokkal bíró családok tagjai voltak. De ugyanilyen hősi hagyományokra büszke katonanemzedékeket találhatunk pl. a Sprecher von Bemegg, Salis-Soglio, Wille és sok más ma is tekintélyes, főleg a nyugati Svájc és Bem környékén otthonos családok soraiban is.

A svájci katonákat, különösen a svájci testőröket, más államok uralkodói is szívesen fogadták zsoldjukba. A pápák a XVI. század eleje óta állandóan tartottak svájci zsoldosokat. Ezek maradványa a mai vatikáni svájci gárda. A kettős Szicília királyai 1520-tól 1860-ig szintén svájciakkal őriztették magukat Nápolyban háborgó népeik ellen.

Svájcban tehát éppen úgy, mint Európa más állandó hadsereggel bíró államaiban, mint pl. nálunk, Német-, Francia-, Angol- vagy Svédországban, szintén vannak katonatiszti nemzedékek, családok, amelyek körében egészen természetes az, hogy harcos őseikhez hasonlóan a katonatiszti hivatást családi hagyománynak és szinte kötelességnek tekintsék. Míg azonban itt a katonai hivatástudat rendszerint csak a valóban katonai hivatást vállaló tagokban folytatódik, Svájcban ez a tiszteletreméltó, hadsereget és nemzetet éltető eszmény a régi családok összes tagjaira kiterjed, hiszen minden svájci polgár egyúttal katona is. Ha ehhez hozzávesszük a svájci nép szabadságszeretetét, fegyverhasználatban öröklött készségét, fáradságot nem ismerő, sok helyen zord éghajlati viszonyok, magas hegyek közt, egészséges, szívós szervezetet megkívánó életmódját, kitartását, akkor azt kell megállapítanunk — bármilyen furcsán hangzik is — hogy a nemzetközi politikában semlegességet vállaló, legbékésebb Svájc Európának voltaképpen a lelkileg legjobban felkészült katonanemzete.

AMIKOR A WIRZ PROFESSZORRAL Bemben folytatott rendkívül érdekes és tanulságos eszmecsere után vonatra ültem, az éjjeli utazás csendjében gondolataim haza szálltak.

Mi magyarok szeretjük magunkat katonanemzetnek nevezni. Az is vagyunk, mert a harc téren, támadásban, védelemben a magyar katona vitézségével, kitartásával, ötletességével bebizonyította azt, hogy — Zrínyi Miklós szavait idézem: — „egy nemzetnél sem vagyunk alább valók!“ Őszintén be kell ismernünk azonban azt, hogy hősi magyar múltunk hadtörténeti eseményeivel csak felületesen foglalkozunk. Megelégszünk a különböző folyóiratokban, napilapokban megjelenő és unalomig ismételt hazafias szólamok hangoztatásával és a magyar katona vitézségét magasztaló lelkes szónoklatokkal. Tudománygyeteminken eddig csak a korszerű honvédelmi kérdéseknek van már megbízott szakember előadója. Az előadások hallgatása kötelező, tehát népes tanteremben tarthatják azokat. De a régi magyar hősi múltat ismertető hadtörténeti előadások tartására négy egyetemünk közül csupán kettőnél van egy-egy egyetemi magántanárunk. Előadásaik hallgatása nem kötelező, tehát úgyszólván üres termekben beszélnek. Hadtörténelmi és történelmi folyóiratainknak (Századok, Hadtörténelmi Közlemények), sőt Hadilevéltárunk kiadásában megjelenő világháborús munkáinknak is csak nagyon kevés előfizetője és olvasója van. Nagyközönségünk még ma is túlnyomó részben megelégszik a nemzeti hiúságot legyező, felületes történelmi cikkek olvasásával. Pedig mennyi értékes, a magyar vitézséget és a katonai hagyományokat példákban is bemutató gyönyörű adatot találunk a világháború óta megjelent komoly hadtörténeti munkákban és a régi

és új ezredtörténetekben. Igazán nem kellene messze menni azért, hogy a katonai hagyományok ápolására és fejlesztésére alkalmas anyagot megtaláljunk.

Ezzel szemben örvendetes, hogy néhány hónap óta a magyar sajtó időszaki és napilapjaiban most már állandó rovata van a magyar katonai élet minden megnyilvánulásának és a rádió műsorában is sűrűn szerepelnek katonai tárgyú előadások és hadtörténeti előadássorozatok. Magyar honvédségünk újjászületésének és hatalmas fellendülésének gyönyörű korszakát éli ezekben a hónapokban, örömmel látjuk éppen az említett közleményekből, hogy a magyar közönség ebben velünk együtt érez. Hisszük és reméljük, hogy országunk katonai újjászülete magával fogja hozni a katonai hagyományok mélyebb, szélesebb körű tiszteletét és mindenek előtt komolyabb ápolásának korszakát. Nekünk magyaroknak, legelsősorban és mindig Zrínyi Miklóshoz kell visszatérnünk, aki leplezetlen őszinteséggel tárja eléink nemzeti hibáinkat és megmutatja erényeinket. Vessük szívünkbe ezt a bölcs mondását: „Az emberi elme mind vitézi mesterségre, mind más minden dologra sehonnán annyi segítséget nem vészen, mint a tanulásból és a história olvasásból... Bánom, hogy minékünk magyaroknak egy bolond példabeszédünk vagy on ez ellen, hogy nem jó papirosból hadakozni. De mennyi igazsága legyen ennek a mondásnak, lássa meg az, aki okos.“

Ha ezt megszívleljük, talán lekerülnek a magyar családok könyvespolcairól a pengős és félpengős fércregények és helyüket a magyar hadtörténet eseményeivel komolyan foglalkozó könyvek foglalják el. Akkor talán elkövetkezik az az idő is, amikor honvédségünk jövődőtartalekos tisztikarának tagjai a svájci tisztekhez hasonlóan szeretettel és büszkeséggel fognak foglalkozni őseik, a magyar katonák történetével. Rajtuk keresztül pedig áradjon szét a katonai erények és hagyományok tisztelete a magyar társadalom minden rétegébe. A mai hadseregek — tehát a mi honvédségünk is — már nem alkotnak a régi dinasztikus hadseregek módjára külön államot az államban, hanem az egész nemzet egyetemes életének szerves részei és értékes munkásaiként dolgoznak a nemzet boldogulásán és biztosítják fejlődését. És mivel ma a nemzet egyetemét átfogó háborús berendezkedések korszakában élünk,¹ a polgári társadalmat át kell hogy járja a katonai szellem, be kell kapcsolódnia annak eszmekörébe s ebben nagy segítségére lesz régi hősi múltunk ismerete és a magyar katonai hagyományok állandó tisztelete.

Új magyar társadalmunk kialakulásánál gondoljunk erre. Legyen mindig szemünk előtt a svájci nemzet példája. Ha a katonai hivatástudat minden magyar ember lelkében, gondolatvilágában élő eszménnyé edződik, akkor valóban méltók leszünk arra, hogy magunkat minden vonatkozásban „katonanemzetnek“^{4E} tartsuk.

MARKÓ ÁRPÁD

¹ Utalok vitéz Magyarosy Sándor vezérkari ezredes ezzel foglalkozó értekezésére (Magyar Szemle 1937. okt. sz.)